

KARTŲ SOLIDARUMAS IR SENELIŲ BEI ANŪKŲ SANTYKIŲ KAITA ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOJE

ANDRIUS LUKŠAITIS

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Anotacija. Pasaulinė socialinio darbo diena 2025 metais buvo skirta kartų solidarumo stiprinimui paminėti. Taip buvo siekiama atkreipti dėmesį į rūpesčio ir pagarbos svarbą tarp skirtingų kartų, norint sukurti stiprias ir tvirtas bendruomenes bei dalytis tarpgeneracine išmintimi geresnės ateities labui. Šiame straipsnyje analizuojami senelių ir anūkų bendravimo ypatumai ir šios diados santykių kaita tinklaveikos visuomenėje. Remiantis tyrimo rezultatais, straipsnyje siūlomi būdai, kuriais socialinio darbo praktikai galėtų didinti vyresnio amžiaus žmonių įtraukimą bendraujant tiek su savo anūkais, tiek su kitais jaunesnės kartos atstovais. Tai aktualu siekiant gerinti vyresnio amžiaus žmonių emocinę ir psichologinę savijautą bei mažinti jų socialinę atskirtį.

Reikšminiai žodžiai: kartų solidarumas, išplėstinės šeimos samprata ir senelių vaidmuo joje, senelių ir anūkų santykių kaita, tinklaveikos visuomenė.

ĮVADAS

Nuo XX amžiaus paskutinio dešimtmečio populiacijų tyrimuose pastebimas dėsningumas – matomas ryškus 45–64 metų žmonių demografijos prieaugis. Anot Howden ir Meyer (2011), šios tendencijos atsikartoja skirtingose pasaulio valstybėse ir regionuose: Jungtinėse Amerikos Valstijose, Europoje ir Rytų Azijoje. Tragaki (2024) teigimu, dabartinė Europos situacija yra itin įdomi, nes daugiau nei pusė visų jos gyventojų šiuo metu yra peržengę 45-erių metų amžiaus ribą. Be to, senjorų, kurie yra vyresni nei 65-erių, žemyne daugiau negu vaikų, kurie jaunesni nei

15 metų. Uhlenberg (2004) prieš du dešimtmečius teigė, kad maždaug 75 procentų vaikų, gimusių XXI a. pradžioje, sulaukę 30 metų turės kur kas didesnę tikimybę turėti bent vieną gyvą senelį negu vaikai, gimę XX a. Remiantis dabartine statistika, tikėtina, kad šis spėjimas netolimoje ateityje išsipildys.

Padidėjusi žmonių vidutinė gyvenimo trukmė ir ilgaamžiškumo tikimybė lemia tai, kad individų gyvenime vis aktualesnis tampa tarpgeneracinių ryšių kūrimas tarp senelių ir anūkų (Buchanan ir Rotkirch, 2018). Prie to prisideda ir mažesnis bendras šeimos narių skaičius šiuolaikinėse šeimose nei prieš tai egzistavusiose šeimų struktūrose (Manor, 2021). Be to, visuomenė modernėja – ryškėja individualistinės vertybės, o tai keičia išplėstinės šeimos formas ir santykius (Lin ir Jingyu, 2022).

Giarrusso ir Putney (2020) kartų solidarumą apibrėžia kaip kartų tarpusavio santykių kokybę šeimose. Remiantis Bengtson (1991, 2001) tarpgeneracinio solidarumo modeliu, senelių ir anūkų santykių kokybę galima įvertinti šešiais pagrindiniais lygmenimis: asociatyviniu, afektyviniu, konsensualiniu, funkcinio, normatyviniu ir struktūriniu. Asociatyvinis lygmuo susijęs su šeimos narių bendravimo dažniu, afektyvinis – su emocinio ryšio stiprumu ir santykio abipusiškumu, konsensualinis – su vertybių ir pasaulėžiūros sutapimu, funkcinis – su praktine pagalba, normatyvinis – su pareigų atlikimu, struktūrinis – su geografiniu artumu. Anot Giarrusso ir Putney (2020), skirtingų kartų ryšiai šeimose jau kurį laiką silpnėja dėl visuomenėje pastebimų tendencijų, susijusių su padidėjusiu individualizmu. Kloc-Nowak ir Ryan (2025) pabrėžia, kad šiais laikais anūkai neretai gyvena atskirai nuo senelių, tad dėl sumažėjusio kartu praleisto laiko šios diados bendravimas tampa vis pasyvesnis. Tai prisideda prie socialinės atskirties ir išaugusio tiek vyresnio amžiaus, tiek jaunų žmonių vienišumo. Siekiant atkreipti daugiau dėmesio į šią problemą, pasaulinė Socialinio darbo diena 2025-aisiais buvo skirta paminėti kartų solidarumo stiprinimą. Ja buvo pabrėžiama rūpesčio ir pagarbos svarba tarp skirtingų kartų, norint sukurti stiprias ir tvarias bendruomenes bei dalytis sukaupta išmintimi geresnės ateities labui (International Federation of Social Workers, 2025).

Anot „Social Work Graduate“ (2024), geriausiai tokio pobūdžio problemas gali spręsti socialiniai darbuotojai, kurie yra kompetentingi

pokyčių iniciatoriai, reikšmingai prisidedantys prie skirtingų kartų ryšių stiprinimo. Tozay (2025) teigimu, socialiniai darbuotojai padeda stiprinti tarpgeneracinius ryšius trijuose lygmenyse: mikro-, mezo- ir makro-. Mikrolygmeniu jie padeda individams spręsti problemas, pasitelkdami terapinius įrankius arba įvairias įrodymais pagrįstas intervencijos priemones, tokias kaip genogramos arba santykius šeimoje iliustruojantys ekologiniai žemėlapiai. Mezolygmeniu socialiniai darbuotojai kuria programas ir paslaugas, padedančias sujungti skirtingų kartų žmonių grupes, o makrolygmeniu inicijuoja įstatymus pokyčius, prisidedančius prie pažeidžiamiausių grupių įgalinimo, skatinant tvarų ir bendruomenišką tarpgeneracinių ryšių kūrimą.

Remiantis Chapman ir kt. (2023), senelių ir anūkų santykis yra ganėtinai specifinis socialinis ir psichologinis ryšys, pasižymintis tam tikru strateginiu elgesiu. Palaikomas stiprus ryšys neabejotinai palengvina abiejų diados pusių gyvenimą. Pavyzdžiui, senelių rūpestis anūkais, kuomet jie yra maži, suteikia jų tėvams daugiau laisvės užsiimti šeimos ūkio išlaikymu, o tai, kad seneliai leido daug laiko su anūkais ir rūpinosi jais vaikystėje, gali būti viena iš priežasčių, dėl kurios jie patys senatvėje sulauks anūkų arba savo vaikų pagalbos (Bui, Kim ir Fingerman, 2022).

Šiame straipsnyje bus nagrinėjama, kaip laikui bėgant keitėsi išplėstinės šeimos samprata ir senelių vaidmuo jose, kokiais bendravimo niuansais pasižymi senelių ir anūkų santykis bei kaip jis keičiasi dėl naujai atsirandančių komunikacijos technologijų. Kiekybiniame tyrime apie šiuos santykius bus pateikiamos išvalgos, galinčios padėti socialinio darbo praktikams geriau suprasti, kas sąlygoja senelių ir anūkų bendravimą šiuolaikinėje visuomenėje. Tai gali reikšmingai prisidėti prie naujų mikro-, mezo- ir makrolygmens intervencijų kūrimo, siekiant didesnio kartų solidarumo.

ISPLĖSTINĖS ŠEIMOS SAMPRATA IR BESIKEIČIANTIS SENELIŲ VAIDMUO JOJE

Durkheim (1893) funkcionalizmo teorijoje šeimą apibrėžė kaip vieną iš keturių pagrindinių socialinių institucijų kartu su valdžia, švietimo sistema ir religija. Anot jo, visuomenės gyvenime harmoniją palaikyti

įmanoma tol, kol visi joje sąveikaujantys individai atlieka jiems priskirtas funkcijas. Parsons (1951) teigė, kad šeimos struktūra ir supratimas dinamiškai keičiasi kartu su visuomene. Jis manė, kad kiekvienas šeimos tipas, nepriklausomai nuo to, ar tai būtų branduolinė šeima, kuri susideda iš tėvų ir vaikų, ar išplėstinė, kuri susideda iš branduolinės šeimos, senelių ir kitų giminystės ryšiais siejamų asmenų, susiformuoja taip, kad geriausiai atlieptų visuomenės transformacijas ir naujas struktūras. Dėl šios priežasties, anot Anderson (1971), visuomenėje prieš industrinę revoliuciją dominuojantis šeimos modelis buvo išplėstinė šeima, nes tuo laikotarpiu branduolinės šeimos kohabitacija kartu su seneliais supaprastindavo bendro šeimos ūkio ekonomikos palaikymą. Išplėstinės šeimos nariams būdavo galima deleguoti tokias funkcijas kaip kad savimi pasirūpinti negalinčių ar sergančių asmenų priežiūra bei vaikų socializacija ir edukacija, kurios palengvindavo tėvų gyvenimą ir suteikdavo galimybę daugiau laiko skirti ekonominei funkcijai išpildyti.

Seneliai įdiegdavo vaikams vertybes, supažindindavo su kultūrinėmis normomis ir mokydavo visuomenėje priimtinių bendravimo ypatumų. Taip būdavo formuojamas mažiausių šeimos narių elgesys ir mąstymas (Murdock, 1949). Laikui bėgant visuomenės struktūros keitėsi. Švietimo sistemos restruktūrizacija, įvedusi pradinį klasių ugdymo modelį mokyklose, iš išplėstinės šeimos narių palaipsniui pradėjo perimti tokias funkcijas kaip vaikų socializacija ir edukacija (Bales ir Parsons, 1955).

XIX a. pabaigoje vokiečių kancleris Otto Von Bismarckas, siekdamas užkirsti kelią socialistinių idėjų plitimui Vokietijoje, įsteigė reglamentuotą pirmąją socialinio sveikatos draudimo sistemą. Šis vienos valstybės sisteminis pokytis turėjo įtakos pasauliniu mastu – daugelis kitų valstybių pasekė jos pavyzdžiu reglamentuodamos savo sukurtus modelius. Nacionalinės sveikatos draudimo sistemos susiformavimas buvo naudingas siekiant užtikrinti visuomenės gerovę, tačiau tai galiausiai atėmė dar vieną funkciją iš išplėstinės šeimos narių – ligonių slaugymą ir priežiūrą (Berend, 2016).

Dėl sparčiai augančios ekonomikos ir urbanizacijos žmonėms tapo aktuali geografinio mobilumo galimybė (Parsons, 1951). Išplėstinės šeimos nariams gyvenamosios vietos keitimas kartu su branduolinės

šėimos nariais keldavo daug sunkumų, ypač jeigu išplėstinės šėimos nariai būdavo senyvo amžiaus arba ligoti. Be to, branduolinės šėimos nariams reikėjo mažiau maisto, jų pastogė neprivalėjo būti erdvi. Šio modelio šėimoje kur kas mažiau finansinių resursų skiriama drabužiams ir kitoms materialinėms reikmėms, kurių fizinis perkėlimas apsunkintų lokacijos keitimo procesą. Šie veiksniai lėmė išplėstinės šėimos susiskaidymą į dvi ar daugiau branduolinių šėimų (Murdock, 1949).

Dėl pailgėjusios gyvenimo trukmės vyresnio amžiaus asmenys didesnę dalį gyvenimo praleis senatvės laikotarpiu nei jų pirmtakai. Tai lems didesnę senelių išitraukimą į jų anūkų gyvenimą, jie taps aktyvesni anūkų vaikystės, paauglystės, pilnametystės laikotarpiais, galbūt net proanūkių auginimo procese (Bates ir Taylor, 2016). Jaunosios kartos, į kurių šėimos branduolį dabar įeina mažesnis skaičius vaikų nei anksčiau, galės daugiau laiko skirti savo senstančių tėvų, senelių ar kitų šėimos narių priežiūrai, suteikdami būtiniausią fizinę, materialinę ar emocinę paramą etapais, kai ji bus labiausiai reikalinga (Riley, 1983). Neretai viešajame diskurse išreiškiamas susirūpinimas dėl to, kad ilgiau gyvenantys šėimos nariai galimai taps našta mažiau vaikų turintiems ar neseniai jaunas šėimas sukūrusiems tėvams. Ypač dukterims, kurios dėl lyčių stereotipų nulemtų lūkesčių įprastai siejamos su globėjo vaidmeniu šėimoje. Šią hipotezę paneigia Settersten (2007), teigdamas, kad daugumai suaugusių vaikų ilgai trunkanti tėvų priežiūra nėra tikėtina, nes dauguma vyresnio amžiaus žmonių lieka sveiki ir savarankiški didžiąją savo gyvenimo dalį. Sunkios ligos įprastai galimos trumpuoju laikotarpiu, artėjant gyvenimo pabaigai. Šis skaičius išauga maždaug iki 8 procentų, kuomet suaugę vaikai būna apie 45–54 metų (Umberson, 2006.)

Seneliai neretai atlieka šėimos apsauginio tinklo funkciją, todėl tampa įmanoma sumažinti šėimos patiriamas socialines ir ekonomines įtampas bei įveikti sunkumus (Kraniauskienė ir Gedvilaitė-Kordušienė, 2012). Šių dviejų kartų solidarumu grįsto šėimos tinklo ir ryšio palaikymo svarba itin išryškėja tuomet, kai šėimoje yra didelių vidinių problemų. Pavyzdžiui, kai tėvai turi priklausomybių – vartoja psichotropines medžiagas, alkoholį ar smurtauja prieš kitus šėimos narius, seneliai įprastai atlieka šėimos stabilizavimo funkciją (Fruhauf, Jarrott ir Allen, 2006). Visgi svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad pailgėjusi gyvenimo trukmė ir visuomenės

senėjimas lemia, jog šeimoje šiais laikais įmanomas net keturių ar penkių kartų koegzistavimas. Tai reiškia, kad seneliams gali tekti vienu metu rūpintis savo pačių tėvais ir seneliais bei ištraukti į savo suaugusių vaikų ir anūkų gyvenimą. Mikulionienė (2018) pabrėžia, jog kelių skirtingų vaidmenų prisiėmimas gali itin neigiamai paveikti jų sveikatą ir socialinį gyvenimą. Prie to prisideda ir vis ilgėjantis pensinis amžius, todėl nemažai senelių ilgai išlieka darbo rinkoje.

SENELIŲ IR ANŪKŲ SANTYKIŲ DINAMIKA AIŠKINANTYS PSICHOSOCIALINIAI MODELIAI

Senelių ir anūkų diados bendravimo tyrimų epicentre dažnai atsiduria socialinių mainų teorija. Anot jos, individo motyvacija kurti ir palaikyti santykius įprastai pagrįsta noru gauti tam tikros asmeninės naudos (Bernhold ir Giles, 2020). Teorija paremta dviem pagrindinėmis prielaidomis. Pirmoji – individas, išitraukdamas į bet kokią santykį, visuomet bandys pasverti, ar šis santykis suteikia jam daug naudos, kad atsvertų tai, kokius resursus jam reikia dėl jo paaukoti. Antroji – žmonių savanau-diška prigimtis lemia tai, kad pirmiausia jie sieks patenkinti asmeninius poreikius (Thibaut ir Kelley, 1959). Nors, anot Harvey ir Wenzel (2006), senelių ir anūkų santykiai turėtų būti labiau grįsti natūraliu altruizmu, o ne socialiniais mainais, Hamill (2012) pabrėžia, kad prižiūrėti senelius anūkus dažniausiai paskatina vienas pagrindinis veiksnys – kaltė, kurią jie jaučia dėl to, kad seneliai anksčiau jiems suteikė pagalbą ir rūpinosi. Visgi, jo teigimu, anūakai linkę dažniau siūlyti pagalbą seneliams tais atvejais, kuomet augdami jautė gavę pakankamai senelių meilės. Tai galima pagrįsti prieraišumo mainų teorija (angl. *affection exchange theory*), kurios teigimu, meilė tarp individų tiesiogiai siejama su fizine ir emocine nauda abiem partneriams (Floyd, 2006). Mansson (2013) teigia, kad akivaizdus meilės jausmų komunikavimas šeimoje tarp senelių ir anūkų lemia tai, jog šie santykiai tampa ilgalaikiai. Be to, anūakai tokiuose santykiuose rečiau patiria vienišumą ir depresijai būdingų požymių. Meilės jausmų išraiška gali būti tiek fizinė, tiek verbalinė. Fizinė meilės raiška gali būti apsikabinimai, dovanų teikimas, o verbalinė – komplimentų sakymas ar emocinis palaikymas.

Pagrindinė teorija, aiškinanti senelių ir anūkų bendravimo aspektus, – priderintos komunikacijos teorija (angl. *communication accommodation theory*). Soliz ir Giles (2016) teigia, kad abi senelių ir anūkų diados pusės bendraudamos keičia ir derina savo komunikaciją. Manoma, kad taip įkūnijamas tam tikras strateginis komunikacijos elgesys, kurio siekis yra tarpgeneracinis ir tarpasmeninis solidarumas bei pozityvi atmosfera (Harwood, 2000). Priderintos komunikacijos teoriją sudaro dvi skirtingos šakos (Soliz ir Harwood, 2006). Pirmoji – nepakankamo komunikacijos priderinimo. Ji pasižymi per mažu dėmesio kreipimu į tai, kokie yra kito žmogaus komunikaciniai poreikiai. Antroji – perdėtas komunikacijos priderinimas. Šiuo atveju vienas iš individų daro prielaidą, kad bendraudamas turi paaukoti savo komunikacinius poreikius.

Perdėtas prisitaikymas šiame santykiyje įprastai pasireiškia iš anūkų pusės. Dėl tam tikrų visuomenėje vyraujančių stereotipų apie senyvo amžiaus žmones anūkai, bendraudami su seneliais, linkę pritaikyti savo komunikaciją. Anot Giles ir Gasiorek (2011), anūkai brandų amžių nurodantis fizinės žmogaus savybės dažnai sieja ir su tokiomis savybėmis kaip suprastėjusi atmintis ar klausa. Tad, nepriklausomai nuo to, ar iš tikrųjų reikėtų derinti savo komunikaciją prie senelių, jie vis vien natūraliai bus linkę su jais šnekėti lėčiau, garsiau ar netgi paprastesnėmis frazėmis, manydami, kad tai palengvins komunikaciją (Hummert, 1994). Visgi Anderson, Harwood ir Hummert (2005) pastebėjo, kad anūkai nėra linkę perdėtai derinti savo komunikacijos prie senelių, kurie atrodo fiziškai tvirtesni nei jų bendraamžiai. Pavyzdžiui, jeigu jie pasižymi gera sveikata ar didesniu fiziniu mobilumu, anūkai bus mažiau linkę derinti prie jų komunikaciją. Per mažas komunikacijos derinimas prie savo pašnekovo įprastai pastebimas iš senelių pusės. Anot Coupland ir Giles (1988), senstant individui vis labiau norisi dalintis praeities prisiminimais, o tai labai išryškėja santykiuose su anūkais. Williams ir Giles (1996) teigia, kad tam tikri senelių pasakojimai anūkams kelia pasitenkinimą, tačiau Coupland ir Giles (1988) pabrėžia, kad taip būna ne visuomet. Anot jų, kuomet seneliai dalijasi skaudžiais prisiminimais (angl. *painful self-disclosures*), įprastai tai anūkams kelia diskomfortą. Barker (2007) teigimu, prieš dalindamiesi skaudžiomis patirtimis seneliai turėtų paaiškinti anūkams, kad šių pasakojimų tikslas – ne šokiruoti ar

sukelti gailestį, o pamokyti, kokių klaidų ar situacijų ir kodėl gyvenime reikėtų vengti. Taip būtų išvengiama nemalonių ir vienpusiškumu pasižyminčių bendravimo atvejų.

SENELIŲ IR ANŪKŲ SANTYKIŲ KAITA TINKLAVEIKOS VISUOMENĖJE

Bauman (2003) jau prieš daugiau nei du dešimtmečius teigė, kad šiuolaikinė visuomenė yra likvidi, nes joje realybė transformuojasi iš struktūruoto ir socialinių institucijų tvarkomo pasaulio į nuolat besikeičiantį ir dinamišką. Tai pasaulis, kuris primena McLuhan pranašautą „globalų kaimą“ – jis neturi aiškių geografinių ar kultūrinių ribų. Dėl sparčiai vystomų komunikacinių technologijų dabar gyvename dideliame visus siejančiame tinkle arba, kaip tai įvardytų Castells (2023), tinklaveikos visuomenėje. Tinklaveikos visuomenės principai, be abejonės, daro įtaką ir senelių bei anūkų bendravimui.

Pirmiausia verta atkreipti dėmesį į tai, kad bent jau anksčiau senelių ir anūkų emocinį artumą įprastai nulemdavo tai, kad jie fiziškai gyveno kartu arba netoliese, tai suteikdavo jiems galimybę daugiau laiko leisti kartu (Healy ir Dunifon, 2025). Geografinio atstumo dimensiją seneliai pabrėžia kaip itin svarbią. Kita vertus, dar prieš komunikacinių technologijų išgalėjimui kasdienybėje Harwood (2000) teigė, kad nemaža dalis tyrimų nurodė, jog patys anūkai rodo didesnę pasitenkinimą šiuo santykiu, kuomet nuo senelių skiria didesnis geografinis atstumas ir daugiau bendraujama nuotoliniu būdu.

Remiantis Kakulla (2026), naujausi „AARP Research“ surinkti duomenys rodo, kad net 68 procentai vyresnių nei 50 m. žmonių naudojami kokia nors socialinių medijų platforma, norėdami palaikyti ryšį su šeimos nariais ar draugais. Palyginus su 2016 m. duomenimis, statistika išaugo tik 2 procentais. Ši mažą socialinių medijų vartojimo augimą tarp vyresnių žmonių iš esmės lėmė tai, kad socialinės medijos jau ir prieš dešimt metų buvo itin populiarios, tam tikra prasme esame pasiekę jų populiarumo lubas (angl. *bottleneck*). Anot Arpino ir kt. (2022), vyresni žmonės neretai pagrindine motyvacija išmokti naudotis technologijomis įvardija skaitmeninę galimybę bendrauti su toli esančiais šeimos

nariais – vaikais ir anūkais. Remiantis Cheng ir kt. (2022), būtent anūkai ar kiti jaunesni šeimos nariai dažniausiai būna tie asmenys, kuriems geriausiai pavyksta senelius išmokyti, kaip naudotis komunikacinėmis technologijomis.

Kokius tinkamiausius būdus pasirinkti seneliams ir anūkam komunikuoti, kuomet nebelieka fizinės galimybės susitikti, turėtų padėti socialinio būvio teorija. Socialinis būvis (angl. *social presence*) rodo, ar pasirinkta komunikacinė medija leidžia bendraujantiems individams patirti visą socialinių užuominų (angl. *social cues*) diapazoną, kad bendraudami jaustų kuo didesnę emocinę artumą (Cummings ir Wertz, 2022). Socialinio būvio teoriją papildė medijų sodrumo teorija (angl. *media richness theory*), kuri teigia, kad skirtingos medijos suteikia nevienodas galimybes greitai ir efektyviai gauti grįžtamąją komunikacinę ryšį, gali pasunkinti tam tikrų socialinių užuominų perteikimą, pasižymi komunikacijos nuasmeninimu (Sheer, 2020).

Daft ir Lengel (1986) išskyrė du medijų tipus – sodrias ir liesas medijas (angl. *rich and lean media*). Sodrios medijos greičiau suteikia komunikacinę grįžtamąją ryšį, utilizuoja daugiau skirtingų kanalų ir yra labiau personalizuotos – atitinkančios socialinio būvio sąlygą. Jos didina psichologinio artumo tarp komunikacijos dalyvių jausmą. Dėl šių priežasčių sodrios medijos padeda tarpusavyje komunikuojantiems žmonėms lengviau perprasti bendraujant pasitaikančias dviprasmybes bei problemas ir išspręsti jas čia ir dabar. Praktiškai visas medijų formas galima suskirstyti į tam tikrą hierarchiją nuo sodriausių iki pačių liesiausių. Pačios sodriausios būtų tos, kurios labiausiai simuliuoja gyvą žmonių bendravimą, pavyzdžiui, vaizdo pokalbiai ir skambučiai telefonu, o žemiau, prie liesiausių, rastume tekstinio formato komunikacijos būdus arba balso žinutes.

Būtų galima daryti prielaidą, kad senelių ir anūkų santykiams daugiausia įtakos turi tik besivystančios technologijos ir tinklaveikos siūlomoms naujos bendravimo formos, tačiau verta nepamiršti, kad vyksta įvairios visuomenės socialinės transformacijos. Rasborg (2021) teigia, kad individo elgesys laikui bėgant tampa vis mažiau varžomas socialinių normų, vertybių ir tokių anksčiau vyravusių apribojimų kaip jo socialinė klasė. Rainie ir Wellman (2019) mano, kad kiekvienas žmogus

tinklaveikos visuomenėje kuria asmeninį individualizuotą ryšių tinklą ir linkęs puoselėti tik tuos ryšius, kurie jam atrodo svarbūs – kitų jis gali laisvai atsisakyti. Būtų galima manyti, kad jauni žmonės, pasižymintys didesniu individualizmu, turėtų būti linkę atsiskirti nuo kitų, tačiau visuomenėje išvelgiamos priešingos tendencijos – jie patys savanoriškai buriasi į „gentis“ ir bendruomenes (Asan, Yolal ir Chi, 2025). Visgi kyla klausimas, ar seneliai išlieka svarbia šio individualizuoto anūkų ryšių tinklo dalimi.

TYRIMO METODOLOGIJA

Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinkta kiekybinė metodologija, anketinės apklausos metodas. Anketa buvo atvira pildyti nuo 2024-05-06 iki 2024-05-11. Tyrimo populiacija yra Lietuvoje gyvenantys pilnamečiai (18 m. ir vyresni) anūko statusą turintys asmenys, kurie tyrimo eigoje turėjo bent vieną gyvą senelį (-ę). Taip buvo siekiama užtikrinti etišką tyrimo prieigą, kad respondentams nereikėtų atsakinėti apie senelius, kurių šiuo metu nėra gyvų. Respondentai buvo atrinkti netikimybinės atrankos būdu, derinant tikslinę atranką su sniego gniūžtės atranka. Anketa buvo pasidalinta įvairiose socialinio tinklo „Facebook“ grupėse, kuriose tikėtasi rasti tinkamo respondento profilį atitinkančių asmenų. Respondentų amžius yra aktualus tyrimo kontekste, nes teorinėje straipsnio dalyje senelių ir anūkų santykis buvo nagrinėjamas bendriniu požiūriu, o ne konkrečiai vaikystės raidos etape.

Pirmasis anketinės apklausos tyrimo klausimas yra filtruojantis. Jame respondento prašoma atsakyti, ar šiuo metu jis turi bent vieną gyvą senelį (-ę). Jei respondentas šiuo metu neturi nė vieno gyvo senelio (-ės), apklausa automatiškai baigiama. Taip siekiama, kad internetinė apklausa būtų etiška ir tyrėjas nereikalautų respondentų atsakinėti į klausimus apie asmenis, kurių šiuo metu nėra gyvų. Siekiant palengvinti respondentų apklausos procesą, anūkai turėjo atsakyti į klausimus tik apie artimiausią šiuo metu turimą gyvą senelį (-ę), o ne apie visus senelius. Galutinę tyrimo imtį sudaro 125 respondentai.

Respondentų pasiskirstymas lyties atžvilgiu: 27 vyrai, 96 moterys, 2 respondentai nenorėjo atskleisti lyties. Respondentus galima

suskirstyti į 3 pagrindines grupes pagal amžių: 46 respondentai pateko į 18–21 metų amžiaus grupę, 40 respondentų – į 22–23 metų amžiaus grupę ir 39 respondentai – į 24–44 metų amžiaus grupę. Dauguma respondentų pasirinktų artimiausių senelių yra moterys – 106. Vyriškosios lyties senelių yra 19. Senelius taip pat galima suskirstyti į 3 pagrindines grupes pagal amžių: 39 seneliai patenka į 55–74 metų amžiaus grupę, 42 seneliai – į 75–80 metų amžiaus grupę ir 41 senelis – į 81–94 metų amžiaus grupę.

Anketa buvo sudaryta remiantis straipsnyje pateikiama teorija bei ankstesnių tyrėjų tyrimo instrumentais. Priderintos komunikacijos vartojimo skalė buvo paremta Soliz (2007) ir Harwood (2000) tyrimais, prieraišumo jausmų skalės klausimai adaptuoti iš Mansson (2015) ir Duflos (2021) tyrimų, senelių medijų vartojimo ir bendravimo dažnumo skalė įkvėpta Harwood (2005) ir Soliz (2007) tyrimų, o anūkų individualistinių ir kolektyvistinių asmenybės savybių skalė paremta Hardin (2004) vertybių tyrimais.

Tyrimo metu daugiausia testuojamos buvo trys pagrindinės skalės: priderintos komunikacijos vartojimo, senelių anūkam išreiškiamų prieraišumo jausmų ir anūkų individualizmo. Priderintos komunikacijos vartojimo skalė buvo padalinta į dvi poskales: per mažai priderintos komunikacijos ir perdėtai priderintos komunikacijos. Per mažai priderintos komunikacijos poskalę sudarė 2 teiginiai: „bendraudamas su seneliu (-e) kalbu temomis, kurios aktualesnės man nei seneliui (-ei)“ ir „bendraudamas su seneliu (-e) vartoju seneliui (-ei) nesuprantamus žargonus“. Perdėtai priderintos komunikacijos poskalę taip pat sudarė 2 teiginiai: „bendraudamas su seneliu (-e) kalbu garsiau negu su kitais žmonėmis“ ir „bendraudamas su seneliu (-e) vartoju trumpesnius sakinius nei man įprasta“. Visus šiuos teiginius respondentai turėjo įvertinti dažnumo skalėje, kurioje mažiausia reikšmė – niekada, o didžiausia – dažnai. Senelių anūkam išreiškiamų prieraišumo jausmų skalė buvo sudaryta iš 4 teiginių, kuriuos anūakai turėjo įvertinti apie savo pasirinktą senelį (-ę): „senelis (-ė) palaiko mane emociškai“, „senelis (-ė) dovanoja man dovanas“, „senelis (-ė) didžiuojasi manimi“ ir „senelis (-ė) sako man komplimentus“. Respondentai galėjo su teiginiais sutikti, nei sutikti, nei nesutikti arba nesutikti. Anūkų individualizmo skalė buvo sudaryta iš

4 teiginių apie anūkų bendravimo pobūdį su seneliais, siekiant nustatyti, ar anūkas labiau individualistas, ar kolektyvistas. Su šiais teiginiais anūakai galėjo sutikti, nei sutikti, nei nesutikti arba nesutikti: „gerbiu senelį (-ę), nes jis (-i) yra vyresnio amžiaus“, „prieš priimdamas (-a) svarbius sprendimus visuomet pasiteirauju senelio (-ės) nuomonės“, „laisvai reiškiu savo mintis bendraudamas (-a) su seneliu (-e)“ ir „su seneliu (-e) bendrauju be tėvų paskatinimo“.

Iš viso buvo iškeltos 6 tyrimo hipotezės, kurias siekta patikrinti surinkus empirinius duomenis. Hipotezės buvo tikrinamos SPSS programine įranga koreliacinės analizės metodais: Spearman R, Pearson R ir Cramer V koeficientais.

Kalbant apie tyrimo ribotumą, galima įvardyti 2 esminius aspektus. Pirmasis apima reprezentacinį klausimą – internetinėse anketinėse apklausose dažniausiai aktyvesnės būna moterys, tad tokioje anketoje gali būti nepakankamai reprezentuojama vyriškoji lytis. Apie respondentų charakteristikas gauti tyrimo duomenys tai patvirtina. Antrasis aspektas – respondentas tyrimo eigoje gali pavargti atsakinėti į klausimus. Siekiant išvengti šios problemos, buvo naudojamos sutrumpintos Likerto balų skalės. Pavyzdžiui, 5 ir 7 Likerto skalės balais įvertinti klausimai buvo sumažinti iki 3 ar 4 balų. Taip buvo siekiama ilgiau išlaikyti respondento dėmesį ir nekelti jam emocinio nuovargio.

TYRIMO REZULTATAI IR DISKUSIJA

Teorinėje dalyje išryškėjo tam tikri senelių ir anūkų santykių ir bendravimo niuansai, kuriuos siekiama praktiškai patikrinti testuojant 6 hipotezes.

H1: *Anūakai linkę perdėti derinti savo komunikaciją prie senelių, turinčių sveikatos apribojimų.*

Ši hipotezė buvo tikrinama analizuojant ryšio stiprumą tarp per daug priderintos komunikacijos skalės teiginių bei klausimų, nustatančių, ar senelis (-ė) turi tam tikrų sveikatos apribojimų. Sveikatos apribojimai buvo suskirstyti į tris kategorijas. Ryšiai tarp jų bei perdėti priderintos komunikacijos skalės buvo testuojami atskirai. Kategorijos ir jų ryšio stiprumo rezultatai, pasitelkiant Cramer V koeficientą, atrodo taip.

Mobilumo, judėjimo ir motorikos sutrikimai. Rastas vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys, nes $V = 0,428$, $p = 0,001$, $N = 125$. *Informacijos apdorojimo ir kalbos vartojimo sutrikimai.* Rastas vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys, nes $V = 0,355$, $p = 0,015$, $N = 125$. *Klausos sutrikimai.* Rastas stiprus statistiškai reikšmingas ryšys, nes $V = 0,622$, $p = 0,001$, $N = 125$.

Hummert (1994) teigia, kad anūkai, bendraudami su seneliais, neretai šneka lėčiau, garsiau ir netgi paprastesnėmis frazėmis, manydami, kad tai palengvins jų komunikaciją. Dažnai net nepriklausomai nuo to, ar to iš tikrųjų reikia. Hipotezė pasitvirtino – anūkai linkę perdėti derinti savo komunikaciją, kuomet bendrauja su seneliais, turinčiais judėjimo, mobilumo, motorikos, informacijos apdorojimo, kalbos vartojimo ar klausos sutrikimų. Šios jų savybės lemia arba bent jau padidina tikimybę, kad anūkai bus labiau linkę perdėti derinti savo komunikaciją su seneliais.

H2: *Egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų anūkams ir anūkų pasirinkimo savo noru bendrauti su seneliais.*

Ši hipotezė grindžiama teorine prielaida, kad anūkai įprastai linkę daugiau bendrauti su seneliais ir siūlyti jiems pagalbą tik tais atvejais, kuomet nuo pat mažens jautėsi patyrę pakankamai senelių meilės (Hamill, 2012). Kitaip sakant, jų noras bendrauti su seneliais, jei to neskatina išoriniai veiksniai, gali būti nulemtas senelių iniciatyvos bendrauti ir rodyti anūkams pozityvius jausmus.

Siekiant patikrinti hipotezę, buvo pasirinktas Cramer V koeficientas ir ieškoma korelacijų tarp senelių anūkams reiškiamų prieraišumo jausmų skalės bei anūkų pasirinkimo savo noru bendrauti su seneliais. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad egzistuoja vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų ir anūkų pasirinkimo savo noru bendrauti su seneliais, nes $V = 0,459$, $p = 0,001$, $N = 125$. Tikėtina, kad hipotezė pasitvirtino, nes šis santykis pagrįstas abipusiškumo principu. Anūkai renkasi bendrauti su seneliais ne tik dėl būtinybės, sveikatos krizių atvejais ar per šventes, jei seneliai patys ištraukia į santykius ir sukuria glaudų emocinį ryšį su anūkais.

H3: *Kuo daugiau prieraišumo jausmų seneliai reiškia anūkams, tuo didesnis senelių medijų įtraukimas bendraujant su anūkais.*

Šia hipoteze tikrinama, ar senelių reiškiami pozityvūs jausmai tiesiogiai susiję su tuo, kaip aktyviai seneliai įsitraukia į bendravimą su anūkais medijų platformose.

Pirma, pasirinkus Pearson R koeficientą, buvo analizuotas ryšio stiprumas tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų anūkams (Floyd, 2006; Mansson, 2013) skalės ir to, kiek daug skirtingų komunikacijos priemonių seneliai naudoja komunikuodami su anūkais (Arpino ir kt., 2022; Kakulla, 2026). Į komunikacijos priemonių skalę buvo įtrauktos visos 6 tyrimo metu tirtos komunikacijos priemonės – „Facebook / Messenger“, „Whatsapp“, „Instagram“, „Viber“, „Skype“ ir „Telegram“. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingo ryšio tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų anūkams ir to, kiek daug skirtingų socialinių bendravimo platformų jie naudoja tarpusavio komunikacijai, nes $r = 0,032$, $p = 0,725$, $N = 125$.

Antra, pasirinkus Spearman R koeficientą, buvo analizuojamas ryšio stiprumas tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų anūkams skalės ir to, ar anūkai socialiniuose tinkluose turi bendrą susirašinėjimo grupę (angl. *chat*) su seneliu (-e). Respondentai galėjo atsakyti, kad turi vieną ar daugiau bendrų grupių arba neturi nė vienos bendros susirašinėjimo grupės. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingo ryšio tarp senelių reiškiamų prieraišumo jausmų anūkams ir bendros susirašinėjimo grupės turėjimo, nes $r(S) = -0,046$, $p = 0,613$, $N = 125$.

Hipotezė nepasitvirtino, nes senelių reiškiami pozityvūs jausmai anūkams, remiantis statistine analize, neturi nieko bendro su tuo, kaip aktyviai jie įsitraukę į bendravimą su anūkais socialinių medijų platformose. Visgi verta pabrėžti, kad populiariausias socialinis tinklas, kuriame daugiausia bendraujama su seneliais, – „Facebook / Messenger“, tačiau dar daugiau respondentų pasirinko atsakymą, kad apskritai nebendrauja su seneliais socialiniuose tinkluose. Remiantis gautais empiriniais anketinės apklausos duomenimis galima daryti išvadą, kad anūkai su seneliais vis dar daugiausia laiko bendrauja gyvai ir telefonu.

H4: *Kuo stipriau pasireiškia anūko individualizmas, tuo labiau jis bus linkęs savo noru bendrauti su seneliais.*

Įprastai tikriausiai būtų manoma, kad būtent kolektyvistai (tikėtina, kad dėl pareigos jausmo) būtų linkę palaikyti ryšį su seneliais. Visgi šia hipoteze siekiama patikrinti, ar anūkai, kurie labiau pasižymi individualistinėmis savybėmis, bus linkę į savo asmeninių ryšių tinklą įtraukti senelius.

Pasirinkus Spearman R koeficientą buvo analizuojamas ryšio stiprumas tarp anūkų individualizmo skalės ir klausimo, dėl kokių priežasčių anūkai pasirenka bendrauti su seneliais. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo ryšys tarp to, kaip stipriai anūko charakteryje pasireiškia individualizmas, ir to, ar jis pasirenka savo noru bendrauti su seneliais, nes $r(S) = -0,478$, $p = 0,001$, $N = 125$. Koeficiento kryptis yra neigiama, todėl kuo anūkas didesnis individualistas, tuo dažniau jis rinksis savo noru bendrauti su seneliais. Kuo anūkas mažesnis individualistas, tuo dažniau jis rinksis bendrauti su seneliais tik esant būtinybei.

Matomas tam tikras paradoksas – individualistai anūkai renkasi savo noru bendrauti su seneliais, o kolektyvistai tai daro tik iš būtinybės. Taigi galima paneigti Wellman (2012) teoriją, kad tinklaveikos visuomenėje dėl padidėjusio individualizmo ir anksčiau įtvirtintų socialinių institucijų, tokių kaip šeima, nykimo anūkai gali pradėti atsiriboti nuo senelių ir bendrauti tik su savo branduolinės šeimos nariais.

H5: *Geografinis atstumas, skiriantis senelius nuo anūkų, neturi įtakos jų bendravimo dažnumui.*

Teorijoje išryškėjo, kad seneliams svarbu geografinis artumas, tačiau kai kuriuose tyrimuose anūkai pabrėžia, jog labiau tenkinasi nuotoliniu santykiu. Kadangi abiejų diados pusių nuomonės ganėtinai skirtingos (Harwood, 2000; Healy ir Dunifon, 2025), keliama hipotezė, kad geografinis atstumas neturėtų daryti įtakos senelių ir anūkų bendravimo dažnumui.

Ryšio stiprumui tarp kintamųjų patikrinti buvo pasirinktas Spearman R koeficientas. Juo buvo testuojamas ryšys tarp geografinio atstumo, skiriančio senelius nuo anūkų (kelionė nuo senelių iki anūkų mažiausiai

trunka apie 30 minučių, o ilgiausiai – daugiau nei 2 valandas), ir senelių bei anūkų bendravimo dažnumo skalės, į kurią įeina bendravimas gyvai, telefonu, vaizdo skambučiu bei siunčiant teksto ir balso žinutes. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad neegzistuoja statistiškai reikšmingo ryšio tarp geografinio atstumo, skiriančio senelius nuo anūkų, ir jų bendravimo dažnumo, nes $r(S) = -0,015$, $p = 0,870$, $N = 114$.

Galima patvirtinti hipotezę, kad geografinis atstumas, skiriantis senelius nuo anūkų, neturi įtakos jų bendravimo dažnumui. Tikėtina, kad seneliai, kurie yra geografiškai nutolę nuo anūkų, bet palaiko su jais artimą ryšį, bus linkę bendrauti alternatyviais komunikacijos būdais arba dažniau susitikti gyvai. Be to, kaip teigiama teorijoje, dažnai pagrindine motyvacija išmokti naudotis skaitmeninėmis komunikacijos technologijomis seneliai įvardija galimybę bendrauti su geografiniu atstumu nutolusiais šeimos nariais – vaikais ir anūkais.

H6: *Kuo prasčiau anūkai vertina senelių skaitmeninių komunikacijos technologijų įgūdžius, tuo rečiau jie bendrauti rinksis liesas medijas.*

Kadangi seneliai yra vyresniosios kartos atstovai, tikriausiai jiems sunkiau naudotis naujausiomis komunikacijos technologijomis, jų įgūdžiai, tikėtina, prastesni nei anūkų. Tad daroma prielaida, kad anūkai, kurie prastai vertina savo senelių skaitmeninių technologijų įgūdžius, bus linkę rinktis bendrauti sodresnėmis medijomis (Daft ir Lengel, 1986; Sheer, 2020; Cummings ir Wertz, 2022).

Ryšio stiprumui tarp kintamųjų patikrinti buvo pasirinktas Spearman R koeficientas. Juo buvo testuojamas ryšys tarp to, kaip anūkai vertina senelių skaitmeninių technologijų naudojimosi įgūdžius balų skalėje nuo 1 iki 10, ir to, koku dažnumu jie renkasi bendrauti vieni su kitais liesomis medijomis – siųsdami vieni kitiems teksto arba balso žinutes. Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas, stiprus ryšys tarp to, kaip anūkai vertina senelių skaitmeninių komunikacijos technologijų kompetencijas, ir to, kaip dažnai jie bendrauja siųsdami vieni kitiems teksto ir balso žinutes, nes $r(S) = 0,639$, $p = 0,001$, $N = 125$. Koeficiento reikšmė yra teigiama, todėl kuo prasčiau anūkai vertina senelių skaitmeninių komunikacijos technologijų įgūdžius, tuo rečiau bendravimui rinksis liesas medijas.

Šis tyrimo rezultatas logiškas, nes kuo prastesni senelių technologinių įgūdžiai, tuo labiau tikėtina, kad su jais patogiau bendrauti būdais ar platformomis, kurios suteikia galimybę perduoti kuo daugiau socialinių užuominų ir veikimo būdu primena gyvą bendravimą. Labiausiai gyvą bendravimą primena sodresnės medijos – telefono ir vaizdo skambučiai.

IŠVADOS

Dėl didelio 45–65 metų žmonių demografinio prieaugio, kuris matomas išsivysčiusiose valstybėse ir regionuose, senelių ir anūkų santykio palaikymas tampa dar aktualesnis negu anksčiau. Abiejų diados pusių bendravimas yra strateginio pobūdžio. Jį sąlygoja trys pagrindinės teorijos – socialinių mainų, prierašumo jausmų ir priderintos komunikacijos. Visuomenėje matomos reikšmingos išplėstinės šeimos transformacijos, kurios lemia tai, kad keičiasi senelių vaidmuo šeimoje – laikui bėgant jie netenka arba sumažėja jų atliekamų funkcijų, kuriomis daroma tiesioginė įtaka anūkų raidai. Taip pat pastebima, kad nors seneliai ir anūakai vis dažniau gyvena atskirai, tinklaveikos amžius suteikia daug skirtingų būdų seneliams ir anūkams komunikuoti. Santykius galima palaikyti ne tik gyvai, bet ir nuotoliniu būdu – pasitelkiant įvairias sodrias arba liesas medijas.

Tyrimu nustatyta, kad Lietuvoje anūakai linkę derinti savo komunikaciją prie senelių, kurie turi įvairių sveikatos apribojimų: judėjimo, mobilumo, motorikos, kalbos, klausos, informacijos apdorojimo. Taip pat buvo identifikuota, kad kuo daugiau prierašumo jausmų seneliai išreiškia anūkams, tuo labiau anūakai linkę savo noru su jais bendrauti. Visgi tai, kiek daug prierašumo jausmų seneliai reiškia anūkams, neturi nieko bendro su tuo, kaip aktyviai seneliai linkę įsitraukti į bendravimą su anūkais socialiniuose tinkluose. Paradoksalu, tačiau atliktas tyrimas parodė, kad kuo anūakai didesni individualistai, tuo dažniau jie renkasi savo noru bendrauti su seneliais, o ne iš pareigos jausmo ar esant būtinybei. Be to, buvo patvirtinta, kad geografinis atstumas, skiriantis senelius nuo anūkų, nesusijęs su senelių ir anūkų bendravimo dažnumu. Galiausiai išsiaiškinta, kad senelių skaitmeninės komunikacijos priemonių naudojimo įgūdžiai tiesiogiai susiję su tuo, kokias medijų priemones

bendravimui su jais pasirinks anūkai. Kuo prasčiau vertinami senelių skaitmeninių komunikacijos priemonių naudojimo įgūdžiai, tuo rečiau bendravimui bus pasirenkamos liesos medijų formos.

Remiantis tyrimo rezultatais išryškėjo keletas aspektų, kurie padėtų sustiprinti senelių ir anūkų kartų solidarumą. Socialiniams darbuotojams integravus pokyčius į mikro-, mezo- ir makrolygmenis, būtų galima įgalinti vyresnio amžiaus žmones kurti prasmingus santykius su jaunesnės kartos atstovais. Socialinės izoliacijos mažinimas ir įsitraukimo skatinimas yra reikšminga socialinio darbo praktika (Camacho ir kt., 2019), kuria galima pagerinti individų gyvenimo kokybę ir padidinti sėkmingo senėjimo tikimybę (Rowe ir Kahn, 1997).

Pastebima, kad anūkai, bendraudami su seneliais, turinčiais sveikatos apribojimų, linkę perdėti derinti prie jų savo komunikaciją. Anot Kemper ir Harden (1999), dėl to seneliai ilgainiui linkę nuvertinti savo bendravimo įgūdžius ir mažiau įsitraukti į ryšio su anūkais palaikymą. Remiantis Shaw ir Gordon (2021) atliktais tyrimais, šis prisitaikymo būdas neretai yra žalingas senelių savivertei. Socialiniai darbuotojai turėtų šviesti jaunas žmones šia tema, akcentuoti, kad perdėti priderinta komunikacija apsunkina ne tik santykių su vyresnio amžiaus žmonėmis palaikymą, bet ir gali pakenkti jų sveikatai.

Derėtų atsižvelgti į tai, kad seneliai vis dar ganėtinai retai bendrauja su anūkais pasitelkdami socialinių medijų platformas. Dažniausiai bendraujama gyvai arba telefonu. Tokiais atvejais, kuomet vyresnio amžiaus žmonės neturi anūkų arba nepalaiko su jais ryšio, būtų galima inicijuoti telefonines pokalbių programas. Pavyzdžiui, Zorotovich ir Reeder (2026) teigimu, reikėtų steigti daugiau telefono linijų, į kurias paskambinę vyresnio amžiaus žmonės galėtų reguliariai bendrauti su jaunesnių kartų atstovais, taip būtų mažinama vienatvės keliamų sveikatos sutrikimų.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog anūkai, kurie prastai vertina savo senelių skaitmeninių technologijų įgūdžius, renkasi su jais bendrauti sodresnėmis medijomis, kurios savo principu primena gyvą bendravimą. Dėl šios priežasties derėtų inicijuoti daugiau programų, skirtų senyvo amžiaus žmonių skaitmeniniam ir medijų raštingumui stiprinti. Tikėtina, kad tokiomis programomis jaunesnio amžiaus žmonės būtų

dar labiau linkę palaikyti santykius su seneliais, jei šie mokėtų naudotis socialinių tinklų platformomis bei siųsti teksto ir balso žinutes.

Apibendrinant tyrimą, išvelgiama pozityvi tendencija, kad didelis anūkų individualizmas nedaro neigiamos įtakos jų bendravimui su seneliais. Taigi, anūkai linkę į savo individualizuotą ryšių tinklą įtraukti ir senelius. Jeigu šios tendencijos tęsis, tikėtina, kad šis santykis bus dar labiau grįstas abipusiškumo principu – tai reiškia, kad ne tik seneliai rūpinsis anūkais, bet ir patys anūkai vis labiau įsitrauks į senelių priežiūros bei rūpybos procesus.

LITERATŪRA

1. Anderson, K., Harwood, J., & Hummert, M. L. (2005). The Grandparent-Grandchild Relationship: Implications for Models of Intergenerational Communication. *Human Communication Research*, 31(2), 268–294. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/hcr/31.2.268>
2. Anderson, M. (1971). The Family. *Sociology*, 5(2), 266–267. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/003803857100500219>
3. Arpino, B., Meli, E., Pasqualini, M., Tomassini, C., & Cisotto, E. (2022). Determinants of grandparent–grandchild digital contact in Italy. *Genus*, 78, 1–22. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/s41118-022-00167-5>
4. Asan, K., Yolal, M. & Chi, C. G. (2025). Understanding cycling neo-tribes: a non-western context. *Annals of Leisure Research*, 28(2), 212–234. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/11745398.2023.2273549>
5. Barker, V. (2007). Young Adults' Reactions to Grandparent Painful Self-Disclosure: The Influence of Grandparent Sex and Overall Motivations for Communication. *The International Journal of Aging and Human Development*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2190/KTNU-0373-20W7-4781>
6. Bates, J. S. & Taylor, A. C. (2016). Grandparent–Grandchild Relationships. C. L. Shehan (ed.). *Encyclopedia of Family Studies*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs448>
7. Bauman, Z. (2003). *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge, UK: Polity Press.
8. Bengtson, V. L. (2001) Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63, 1–16. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00001.x>
9. Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: An example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family*, 53, 856–870.

10. Berend, I. T. (2016). *An economic history of twentieth-century Europe*. University of California, Los Angeles.
11. Buchanan, A., & Rotkirch, A. (2018). Twenty-first century grandparents: global perspectives on changing roles and consequences. *Contemporary Social Science*, 13(2), 131–144. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/21582041.2018.1467034>
12. Bui, C. N., Kim, K., & Fingerman, K. L. (2022). Support Now to Care Later: Intergenerational Support Exchanges and Older Parents' Care Receipt and Expectations. *The journals of gerontology. Series B, Psychological sciences and social sciences*, 77(7), 1315–1324. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/geronb/gbac059>
13. Camacho, D., Lee, Y., Bhattacharya, A., Vargas, L. X., Kimberly, L., & Lukens, E. (2019). High life satisfaction: Exploring the role of health, social integration and perceived safety among Mexican midlife and older adults. *Journal of Gerontological Social Work*, 62(5), 521–542. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2019.1621975>
14. Castells, M. (2023). The Network Society Revisited. *American Behavioral Scientist*, 67, 940–946.
15. Chapman, S., Danielsbacka, M., Tanskanen, A. O., Lahdenperä, M., Pettay, J., & Lummaa, V. (2023). Grandparental co-residence and grandchild survival: the role of resource competition in a pre-industrial population. *Behavioral ecology: official journal of the International Society for Behavioral Ecology*, 34(3), 446–456. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/beheco/arak013>
16. Cheng, H., Lyu, K., Li, J., & Shiu, H. (2022). Bridging the Digital Divide for Rural Older Adults by Family Intergenerational Learning: A Classroom Case in a Rural Primary School in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 371. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>
17. Coupland, N., & Giles, H. (1988). Introduction: The communicative contexts of accommodation. *Language & Communication*, 8(3–4), 175–182. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/0271-5309\(88\)90015-8](https://doi.org/10.1016/0271-5309(88)90015-8)
18. Cummings, J. J., & Wertz, E. E. (2022). Capturing social presence: Concept explication through an empirical analysis of social presence measures. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 28(1), Article zmac027. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/jcmc/zmac027>
19. Daft, R. L., & Lengel, R. H. (1986). Organizational Information Requirements, Media Richness and Structural Design. *Management Science*, 32, 554–571. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1287/mnsc.32.5.554>
20. Duflos, M., Giraudeau, C., Mansson, D. H., Bailly, N., & Ferrand, C. (2021). The ideal grandparent scale: Validation in a French young adults

- population. *Ageing International*, 46(3), 296–310. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s12126-020-09386-7>
21. Dunbar, N. E., Giles, H., Bernhold, Q., Adams, A., Giles, M., Zamanzadeh, N., Gangi, K., Coveleski, S., & Fujiwara, K. (2020). Strategic synchrony and rhythmic similarity in lies about ingroup affiliation. *Journal of Nonverbal Behavior*, 44(1), 153–172. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10919-019-00321-2>
 22. Durkheim, E. (1893). *The Division of Labour in Society*. New York: The Free Press.
 23. Floyd, K. (2006). *Communicating affection: Interpersonal behavior and social context*. Cambridge University Press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606649>
 24. Fruhauf, C. A., Jarrott, S. E., & Allen, K. R. (2006). Grandchildren's Perceptions of Caring for Grandparents. *Journal of Family Issues*, 27(7), 887–911. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0192513X05286019>
 25. Gaižauskaitė, I., & Mikulionienė, S. (2018). Working grandparents in Lithuania: intersection between employment and allocaring. In M. Luty-Michalak, & O. Kotowska-Wójcik (eds.), *Women between the public and private spheres of life* (pp. 149–165). Warszawskie wydawnictwo socjologiczne.
 26. Gallois, C., Gasiorek, J., Giles, H., & Soliz, J. (2016). Communication Accommodation Theory: Integrations and New Framework Developments. In H. Giles (ed.), *Communication Accommodation Theory: Negotiating Personal Relationships and Social Identities across Contexts* (pp. 192–210). Chapter, Cambridge: Cambridge University Press.
 27. Giarrusso, R., & Putney, N. M. (2020). Intergenerational solidarity. *Springer EBooks*, 1–7. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-319-69892-2_901-1
 28. Giles, H. & Gasiorek, J. (2011). Intergenerational communication practices. In K. W. Schaie & S. L. Willis (eds.), *Handbook of the psychology of aging* (7th ed., pp. 233–247). Elsevier Academic Press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-380882-0.00015-2>
 29. Hamill, S. B. (2012). Caring for Grandparents With Alzheimer's Disease: Help From the "Forgotten" Generation. *Journal of Family Issues*, 33(9), 1195–1217. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0192513X12444858>
 30. Hardin, E. E., Leong, F. T. L., & Bhagwat, A. A. (2004). Factor Structure of the Self-Constraint Scale Revisited: Implications for the Multidimensionality of Self-Constraint. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(3), 327–345. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0022022104264125>
 31. Harvey, J. H., & Wenzel, A. (2006). Theoretical Perspectives in the Study of Close Relationships. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (eds.), *The Cambridge*

- handbook of personal relationships* (pp. 35–49). Cambridge University Press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606632.004>
32. Harwood, J. (2000). Communicative Predictors of Solidarity in the Grandparent-Grandchild Relationship. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(6), 743–766. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0265407500176003>
 33. Healy, O., & Dunifon, R. (2025). Grandchildren's spatial proximity to grandparents and intergenerational support in the United States. *Demographic Research*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4054/demres.2025.52.34>
 34. Howden, L. M., & Meyer, J. A. (2011). *Age and sex composition: 2010 (2010 Census Briefs, C2010BR-03)*. U.S. Census Bureau. Prieiga per internetą: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2011/dec/c2010br-03.pdf>
 35. Hummert, M. L. (1994). Stereotypes of the elderly and patronizing speech. In M. L. Hummert, J. M. Wiemann, & J. F. Nussbaum (eds.), *Interpersonal communication in older adulthood: Interdisciplinary theory and research* (pp. 162–184). Sage Publications, Inc. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4135/9781483326832.n8>
 36. International Federation of Social Workers. (2025). *World Social Work Day 2025*. International Federation of Social Workers. Prieiga per internetą: <https://www.ifsw.org/social-work-action/world-social-work-day/world-social-work-day-2025/>
 37. Kakulla, B. (2026). *Tech Trends and Adults 50-Plus*. Washington, DC: AARP Research, December 2025. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.26419/res.01020.001>
 38. Kemper, S., & Harden, T. (1999). Experimentally disentangling what's beneficial about elderspeak from what's not. *Psychology and aging*, 14(4), 656–670. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037//0882-7974.14.4.656>
 39. Kloc-Nowak, W., & Ryan, L. (2025). 'I Kiss the Screen, But It Is Not the Same' – Grandparenting in Geographically Dispersed Families. *Global Networks*, 25, e12523. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/glob.12523>
 40. Kraniauskienė, S., ir Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2012). Kartų solidarumas Lietuvoje: anūkų priežiūros įtaka senelių gerovei. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 31(2), 239–264.
 41. Lin, Q., & Jingyu, M. (2022). A New Job after Retirement: Negotiating Grandparenting and Intergenerational Relationships in Urban China. *China Perspectives* 1, 47–56. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.13520>
 42. Manor, S. (2021). Being a Working Grandmother, Mother, and Daughter at the Same Time: A “Double Sandwich” in a Four-generation Family.

- Journal of Family Issues*, 42(2), 324–344. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0192513X20921520>
43. Mansson, D. H. (2013). Affectionate Communication and Relational Characteristics in the Grandparent–Grandchild Relationship. *Communication Reports*, 26(2), 47–60. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/08934215.2013.798670>
 44. Mansson, D. H. (2015). Developing the Ideal Grandparent Scale: Initial Validity and Reliability Tests. *Journal of Intergenerational Relationships*, 13(3), 207–226. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15350770.2015.1058212>
 45. Murdock, G. P. (1949). *Social Structure*. The MacMillan Company, New York.
 46. Parsons, T. (1951). *The Social System*. Free Press, New York.
 47. Parsons, T., & Bales, R. F. (eds.) (1955). *Family, socialization and interaction process*. New York: Free Press.
 48. Rainie, L., & Wellman, B. (2019). The Internet in Daily Life: The Turn to Networked Individualism. In G. Mark & W. H. Dutton (eds.), *Society and the Internet: How Networks of Information and Communication are Changing Our Lives* (2nd ed., pp. 27–42). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198843498.003.0002>
 49. Rasborg, K. (2021). *Reflexive Modernity*. In Ulrich Beck. Palgrave Macmillan, Cham. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-030-89201-2_5
 50. Riley, M. W. (1983). The Family in an Aging Society: A Matrix of Latent Relationships. *Journal of Family Issues*, 4(3), 439–454. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/019251383004003002>
 51. Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (1997). Successful aging. *The Gerontologist*, 37(4), 433–440. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/geront/37.4.433>
 52. Settersten, R. A. (2007). Passages to Adulthood: Linking Demographic Change and Human Development. *Eur J Population*, 23, 251–272 (2007). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10680-007-9132-8>
 53. Shaw, C. A., & Gordon, J. K. (2021). Understanding Elderspeak: An Evolutionary Concept Analysis. *Innovation in aging*, 5(3), igab023. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/geroni/igab023>
 54. Sheer, V. C. (2020). Media Richness Theory. J. Bulck (ed.). *The International Encyclopedia of Media Psychology*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/9781119011071.iemp0118>
 55. Soliz, J., & Harwood, J. (2006). Shared Family Identity, Age Salience, and Intergroup Contact: Investigation of the Grandparent–Grandchild Relationship. *Communication Monographs*, 73(1), 87–107. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/03637750500534388>
 56. Soliz, J. (2007). Communicative Predictors of a Shared Family Identity: Comparison of Grandchildren’s Perceptions of Family-of-Origin Grandparents

- and Stepgrandparents. *Journal of Family Communication*, 7(3), 177–194. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15267430701221636>
57. Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley.
58. Tozay, S. L. (2025). *Strengthening Intergenerational Solidarity With Social Workers at the Helm*. Prieiga per internetą: <https://www.socialworker.com/extras/2025-social-work-month-project/Intergenerational-solidarity-social-workers-at-the-helm/>
59. Tragaki, A. (2024). From ‘demographic bomb’ to ‘silver tsunami’: Navigating global population shifts. *European View*, 23(1), 22–30. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/17816858241240606>
60. Uhlenberg, P., & De Jong Gierveld, J. (2004). Age-segregation in later life: An examination of personal networks. *Ageing & Society*, 24(1), 5–28. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/S0144686X0300151X>
61. Umberson, D. (2006). Parents, Adult Children, and Immortality. *Contexts*, 5(4), 48–53. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1525/ctx.2006.5.4.48>
62. Zorotovich, J., & Reeder, H. (2026). Social Connections as Healthcare: Leveraging Intergenerational Relationships and Managed Care Plans to Address the Loneliness Epidemic. *Journal of Gerontological Social Work*, 1–8. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2026.2650570>

ANDRIUS LUKŠAITIS

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY, LITHUANIA

INTERGENERATIONAL SOLIDARITY AND THE CHANGING RELATIONSHIP OF GRANDPARENTS-GRANDCHILDREN IN CONTEMPORARY LITHUANIA

SUMMARY

The World’s Social Work Day in 2025 was dedicated to commemorating the strengthening of intergenerational solidarity for enduring wellbeing. It emphasized the importance of care and respect across generations to build strong and sustainable communities, and the exchange of intergenerational wisdom for a better future. This article analyzes the dynamics of grandparents-grandchild relationship and the changes it is facing within the network society. Based on research findings, this article proposes ways for social work practitioners to foster greater inclusion for older adults in their interactions with both their own grandchildren and other members

of younger generations. These measures are relevant for improving the emotional and psychological well-being of older adults and reducing their social isolation.

The theoretical part covers the gradual transformation of the extended family and the role of the grandparents in it, the main psycho-social models which explain the dynamics of the relationship, and the impact of emerging communication technologies on the grandparent-grandchildren communication.

The empirical data of this study was collected using quantitative methodology. The chosen method was an online questionnaire survey. Only people aged 18 or older with the status of a grandchild who had at least one living grandparent at the time of the study were eligible to participate in the questionnaire. The size of the research sample is 125 respondents. This work utilized descriptive statistics as the hypotheses about grandparents-grandchildren relationship in Lithuania were tested using correlational analysis.

The research findings suggest that the more individualistic grandchildren are, the more likely they are to choose to voluntarily interact with their grandparents. In addition, grandchildren tend to overaccommodate their communication with grandparents who have various health issues, such as mobility, motor and hearing impairments, and information processing or language use disorders. Furthermore, social media is still not actively used by grandparents for communication purposes with grandchildren, and the decline of the grandparents-grandchildren relationship might be due to poor digital and media literacy skills of grandparents. One of the most important findings shows that how grandchildren rate digital media skills of the grandparents is directly related to the choice of media that grandchildren use for communication with them. The worse the grandchildren rate their grandparents' skills to be, the less often they will choose lean forms of media for intergenerational communication. No meaningful link between the geographical distance separating grandparents and grandchildren, and the frequency of their communication was found.

Possible practical social work interventions to all these struggles were suggested in the paper. More awareness should be brought to the detriments of over-accommodative communication on the mental and physical health of the elderly. Establishing more telephone lines through which older people could communicate with younger generations regularly could reduce the health problems caused by loneliness. The younger generations

would be more inclined to maintain their relationships with the older generations if the latter had more advanced digital and media literacy skills.

Keywords: *intergenerational solidarity, the extended family and the role of grandparents in it, the changing grandparents-grandchildren relationship, the network society.*